

ISSN 2227-2631

ЛІНГВІСТИКА

З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ї

1a.jpg
Тип: JPEG-рисунок
Размер: 1,91 МБ
Разрешение: 1700 x 2338
точек

№ 2 (26)

2012

Лінгвістика

Наукове видання

Свідомство про державну реєстрацію КВ № 14444-3415 ПР
видано Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.
Журнал унесений до переліку наукових фахових видань України,
у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата філологічних наук.
Постанова Президії ВАК України від 18 листопада 2009 р. №1-05/5

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ:

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Головний редактор

К. Д. Глуховцева, доктор філологічних наук, професор

Члени редакційної колегії:

П. Ю. Грищенко, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАН України

С. Я. Ермоленко, доктор філологічних наук, професор

А. С. Зеленько, доктор філологічних наук, професор

Г. П. Ковальов, доктор філологічних наук, професор (Російська Федерація)

В. М. Мокієнко, доктор філологічних наук, професор (Німеччина)

Л. М. Синельникова, доктор філологічних наук, професор

О. О. Тараненко, доктор філологічних наук, професор

В. Г. Фоменко, доктор філологічних наук, професор

Г. М. Шипіліна, доктор філологічних наук, професор (Російська Федерація)

Т. І. Должикова, кандидат філологічних наук, доцент

В. В. Лєснова, кандидат філологічних наук, доцент (технічний редактор)

І. В. Мілева, кандидат філологічних наук, доцент (відповідальний секретар)

І. О. Ніколасенко, кандидат філологічних наук, доцент (коректор)

*Рекомендована до друку Вченою радою
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 1а.jpg*

Тип: JPEG-рисунок

Размер: 1,91 МБ

Разрешение: 1700 x 2338

точек

ЗМІСТ

Теорія мови

1. Головач Т. М. Гетерогенні елементи в контексті міжкультурної комунікації	5
2. Монахова Т. В. Сучасна типологізація текстів у лінгвістиці	12
3. Сасвич І. Г. Теорія картини світу: ключові поняття	18
4. Филатова Е. В. Метаструктура или реальная единица?	28
5. Шиницына Г. М. Взаимодействие языковых и общекультурных факторов в процессе обновления словарного состава	36

Семантика мовних одиниць

6. Дюба М. М. Складні найменування з компонентами-епонімами в українській науковій термінології	45
7. Єгорова О. І. Системно-функційне буття базових вербалізаторів невизначеної кількості в англійській мові	50

Діалектологія

8. Абрамян Ю. В. Співвідношення динаміки й статичності в рослинницькій лексиці (на матеріалі українських східнословобожанських говірок)	56
9. Загнітко Н. Г. Східностепові назви крупів і страв з них	62
10. Іваночко К. М. Акцентуація фауноономатопоетичних дієслівних дериватів у південно-західних говорах української мови	71
11. Ковтун В. В. Семантичне наповнення прикметника <i>сірий</i> у діалектному тексті (на матеріалі українських східнословобожанських говірок)	88
12. Колесников А. О. Українські південнобессарабські говірки з різнотипною діалектною основою (морфологічна система)	94
13. Кушмет М. С. Назви виконавців сільськогосподарських робіт у говірках Донеччини	103
14. Лесцова В. В. Структурно-семантичні особливості оцінних висловлень, співвідносних зі складним реченням, у діалектному тексті	111
15. Поїстогова М. В. Географічні назви як джерело творення назв рослин у східнополіських говірках	121
16. Холодзон О. М. До характеристики вербалізації особливостей ходи у східнополіських говірках	127
17. Юсікова О. В. Із спостережень над семантичною структурою назв кошиків і похідних з коренем <i>-кош-</i> в українських говірках	135

Фразеологія і пареміологія

18. Космеда Т. А., Осіпова Т. Ф. Фразеологічні одиниці в тексті щоденника Т. Шевченка (до 155-річчя від часу написання „Журналу”)	142

УДК 81-13

ТЕОРІЯ КАРТИНИ СВІТУ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

В основу більшості сучасних лінгвістичних досліджень покладено принцип антропоцентризму. Зміщення акценту у вивченні мовних явищ з суто лінгвоцентричного на комунікативно-функціональний спричинило активне зацікавлення проблемами взаємозв'язку мови і свідомості / мислення, мови і культури у проекції на їх творця і носія – етносоціум і конкретного індивіда. Метамова сучасної лінгвістики збагатилася новим терміном – *лінгвокультура*, що вживається на позначення зафіксованої й опанованої певною етномовною свідомістю частини культури, у якій злиті і взаємопов'язані явища мови і культури [Алефіренко 2010: 51].

У центрі уваги порівняно нової галузі наук – лінгвокультурології, що зорієнтована на з'ясування всього спектру питань взаємозв'язку мови і культури, зокрема репрезентації мовою фактів культури, перебуває проблема дослідження мовної картини світу.

Мовна картина світу, тобто виражена у мові сукупність уявлень про світ, що зумовлена історично сформованим у свідомості етносу способом концептуалізації дійсності, привертала і привертає увагу багатьох дослідників, зокрема М. Алефіренка, Ю. Апресяна, Н. Арутюнової, Є. Бартмінського, Т. Булигіної, А. Вежбицької, Г. Гачева, І. Голубовської, В. Жайворонка, О. Земської, Вяч. Іванова, В. Кононенка, В. Карасика, О. Корнілова, М. Кочергана, О. Левченко, В. Манакіна, С. Нікітіної, В. Постовалової, З. Попової, А. Приходька, Ж. Соколовської, Й. Стерніна, В. Телії, С. Толстої, М. Толстого, В. Топорова, Т. Цив'ян, О. Шмельова, К. Яковлевої та ін.

Сучасні науковці зазначають, що у мовознавстві настав „час мовної картини світу”. Однак, незважаючи на популярність і ретельну розробленість питань мовної репрезентації пізнавального досвіду етносоціуму та окремого індивіда, реконструкції багатьох етноспецифічних фрагментів мовних картин світу, дослідження концептів у межах певних лінгвокультурних просторів до цього часу

метамова теорії картини світу є недостатньо з'ясованою. Тому метою цієї статті є окреслення обсягу понять „картина світу”, „модель світу”, „образ світу”, з'ясування характеру кореляції між різними типами картини світу: міфологічна / наукова, наївна / наукова, мовна / концептуальна картини світу.

Розуміння картини / образу світу (Weltbild, worldview) є надзвичайно варіантним у сучасній науці. Термін фігурує у філософії, семіотиці, культурології, психології, літературознавстві, мовознавстві та у деяких природничих науках. Про картину світу говорять у загальнонауковому, гносеологічному сенсі, виокремлюють фізичну, математичну, геліоцентричну, міфологічну, релігійну, художню картини світу.

У поглядах дослідників на авторство терміна *картина світу* нема однастайності. За одними джерелами (В. Постовалова, В. Манакін, С. Шафіков та ін.), вперше словосполучення *картина світу* на позначення сукупності внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, що слугують для виведення логічних суджень щодо поведінки цих об'єктів, було використане фізиком Г. Герцем наприкінці XIX ст. У більшості інших джерел автором терміна називають Л. Вітгенштайна. Однак перекладач та коментатор „Логіко-філософського трактату” В. Руднев зазначає, що на формування світогляду Л. Вітгенштайна суттєво вплинула книга Г. Герца „Принципи механіки”, а тому можемо припустити й запозичення філософом терміна *картина світу*, який він переосмислює у межах власної філософської концепції. На думку В. Руднева, Л. Вітгенштайн синонімізує поняття „картина” і „модель”. Філософ розуміє світ як сукупність фактів, а не речей, як все, що можливе завдяки випадку, все, що трапляється. Відповідно картина світу у філософії Вітгенштайна – це модель реальності, тобто сукупність фактів і ситуацій, виражених мовою. Пропозиціональна за своєю суттю, вона зображає не тільки те, що реально існує, але й уявне [Вітгенштейн 2005: 44].

В. Руднев наголошує на синонімічності термінів *картина світу* і *модель світу* в семіотиці і структурній антропології та припускає, що

термін *Weltbild* був вжитий Л. Вайсгербером незалежно від Л. Вітгенштайна: „Термін „Картина Світу” і частково синонімічний йому „Модель Світу” широко використовується в семіотиці і структурній антропології, однак бере початок, очевидно, не у Вітгенштайна, а у Л. Вайсгербера, який вжив цей термін (*Weltbild*) незалежно від Вітгенштайна” [Витгенштейн 2005: 34]. Щодо використання терміна Л. Вайсгербером дослідник його лінгвістичної спадщини О. Радченко уточнює, що під терміном *Weltbild* „світосприйняття” (рос. „миросозидание”), тобто пізнання світу за допомогою специфічних засобів рідної мови в певній мовній спільноті, Л. Вайсгербер розуміє і уявлення про світ, і спосіб мислення [Радченко 1993: 112].

Саме Л. Вайсгербера вважають автором терміна *мовна картина світу* (*sprachliches Weltbild*). Проте ідея мовної картини світу зародилася набагато раніше. Можемо стверджувати її традиційний характер з огляду на те, що антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ, тобто взаємозв'язок мови і свідомості / мислення, мови й етнокультури був проголошений вже у лінгвофілософській концепції В. фон Гумбольдта, тобто на початках формування наукового періоду мовознавства. Вчення В. фон Гумбольдта (а століття потому і неогумбольдтіанців) про внутрішню форму мови і уявлення про мову як „проміжний світ” між дійсністю і людиною та гіпотеза мовної відносності Сепіра – Ворфа заклали підвалини теорії картини світу в лінгвістиці. У викладі Л. Вайсгербера мова є перетворювальною силою, що формує уявлення про дійсність у представників певного етносу, а тому існує стільки світів і стільки світобачень, скільки й мов. Однак на тлі усталеного у сучасному мовознавстві розмежування мовної і концептуальної картин світу увиразнюється тенденція неогумбольдтіанців і насамперед Л. Вайсгербера до ототожнення цих двох типів картини світу та акцентування уваги на цілісному образі світу, у формуванні якого провідне місце належить мові.

Ідея „мовного світобачення” неогумбольдтіанців, що ґрунтується на мовному способі категоризації дійсності, на думку М. Алефіренка, „стала найвищим досягненням досеміотичного розвитку семантики”

[Алефиренко 2010: 56] і була покладена в основу дослідження проблем, пов'язаних з картиною світу у другій половині ХХ ст. У межах семіотичного підходу культура постала як надскладна система, що дозволило „розглядати картину світу як із погляду первинних моделюючих систем (мова), так і з погляду вторинних моделюючих систем (мистецтво, релігія та ін.), а також виокремити у загальній картині світу її різновиди – наукову, філософську, мовну тощо” [Алефиренко 2010: 57].

Поняття „картина світу” осмислюється як історично зумовлена система образів, сформованих у процесі пізнання людиною дійсності, важливими структурними компонентами якої є світосприйняття, світогляд і світобачення. Так, із загальнонаукового, гносеологічного погляду розглядають поняття „картина світу” З. Попова та Й. Стернін: картина світу – це „упорядкована сукупність знань про дійсність, сформована в суспільній (а також груповій, індивідуальній) свідомості” [Попова, Стернін 2007: 51].

У межах структуралістського підходу до вивчення картини світу було сформовано поняття моделі світу, яку у найзагальнішому вигляді визначають як скорочене і спрощене відображення всієї суми уявлень про світ в певній традиції у системному та операціональному аспектах [Цив'ян 2006: 5]. При цьому наголошується, що „модель світу реалізується не як систематизація емпіричної інформації, а як поєднання різних семіотичних втілень, жодне з яких не є незалежним: всі вони скоординовані між собою і утворюють єдину універсальну систему, якій і підпорядковуються” [Цив'ян 2006: 5].

У розумінні структуралістів і зокрема Т. Цив'ян модель світу насамперед спрямована на космогонічну, міфологічну категоризацію світу за допомогою бінарних опозицій, що містять пари протиставлених одна одній ознак відповідно з позитивним та негативним значенням: *верх / низ, небо / земля, земля / підземне царство, правий / лівий, схід / захід, північ / південь, день / ніч, світло / темрява, літо / зима, весна / осінь, білий / чорний, червоний / чорний, чоловічий / жіночий, старший / молодший* (в різних значеннях – віковому, генеалогічному, суспільному),

свій / чужий, близький / далекий, внутрішній / зовнішній. Отже, семіотичні опозиції пов'язані зі структурою простору, часу, кольору, соціальних категорій та більш загальних протиставлень: *природа / культура, сакральний / профанний, щастя / нещастя, життя / смерть, парний / непарний*. На основі цих наборів подвійних аксіологічно спрямованих ознак конструюються універсальні знакові комплекси, з допомогою яких і засвоюється світ: астральний, вегетативний, зооморфний, антропоморфний, гастронічний, одористичний, кольоровий, числовий, музичний та ін. [Цив'ян 2006: 6].

З огляду на універсальність мови як знакової системи її функції у системі кодів семіотичної моделі світу визначаються як виняткові, адже тільки мова може описати модель світу у всій її сукупності і з будь-яким рівнем деталізації. Так, наприклад, універсальна опозиція *активність / пасивність* генералізується у таких вербальних формулах: *Кожна людина – сама коваль свого щастя; Під лежачий камінь вода не тече – з одного боку, та Наша доля – Божя воля; На все Божя воля; Береженого Бог береже – з іншого*.

Фундаментальні праці Вяч. Іванова, В. Топорова, Т. Цив'ян, Г. Гачева, присвячені слов'янській, балтійській та балканській моделям світу і відповідно реконструкції міфологічних картин світу визначили межі використання терміна *модель світу* – переважно у сфері досліджень міфопоетичної свідомості, зорієнтованих на опис космологізованого способу існування і основних параметрів всесвіту: просторово-часових, причинних, етичних, кількісних, семантичних, персонажних. Міфопоетичний світогляд (і утворена на його основі система світобачення) базується на тотожності мікрокосму і макрокосму, природи і людини, а тому суттєвим, реальним виявляється лише те, що причетне до космосу [Цив'ян 2006: 19].

Подібно до синонімізації „картини” і „моделі”, спостерігаємо і нерозрізнення понять „картина” і „образ”. Однак не всі дослідники ототожнюють ці дві сутності [Корнілов 2003; Сорокин, Цзян Ямин 2000; Залевская 2000; Уфимцева 2000]. Зокрема О. Корнілов обґрунтовує ідею двох шляхів щодо запровадження у науковий обіг конструкту

„національна мовна картина світу”: культурологічного і лінгвістичного. Для культурологів важливим є з'ясування „матриць”, за допомогою яких втілюється національний спосіб світобачення і без знання яких складно зрозуміти національну культуру, зокрема наголошується на національно специфічних етичних і ціннісних пріоритетах, системі образності, соціальних стереотипах [Корнилов 2003: 80]. З погляду етнопсихолінгвістики культура розглядається як форма ментальних і нементальних дій, пов'язаних з певною етнічною спільнотою, у якій існують „специфічно структуровані стереотипи, або, інакше кажучи, одиниці ментально-лінгвального комплексу, що реалізуються в стандартних ситуаціях спілкування” [Сорокин, Цзян Ямин 2000: 5]. Тому у культурологічних дослідженнях, за спостереженням О. Корнілова, доцільним є використання ширшого і менш конкретного поняття „національний образ світу”, під яким розуміють національне світосприйняття [Корнилов 2003: 80]. Про різний підхід до розгляду національно-культурної специфіки йдеться і у дослідженні О. Залевської: коли за основу беруться факти міжмовної подібності чи відмінності, говорять про *мовну картину світу*; натомість акцентування уваги на культурі та мовній свідомості членів певної лінгвокультурної спільноти спричинює домінування *образу світу* [Залевская 2000].

Між конструктами „національний образ світу” і „національна картина світу” існує певна кореляція, адже мовну картину світу, з погляду О. Корнілова, можна визначити як „*втілений у словах, соціально успадковуваний (тобто такий, що передається з покоління у покоління) „відбиток” цього національного образу світу, як найголовніший чинник, що зумовлює і гарантує відтворення у відносно незмінному вигляді національного образу світу у свідомості різних поколінь представників певної національності, носіїв певної культури*” [Корнилов 2003: 81]. І якщо мовна картина світу має історичний, змінний характер, то національний образ світу є *відносно* сталим. Отже відносно сталий образ світу певного етносу, що базується на цінностях, пріоритетах та специфічних соціальних стереотипах, орієнтує людину у середовищі і складає основу мовної картини світу. Так, за результатами асоціативного

експерименту [Уфимцева 2000] було з'ясовано сукупність мовних одиниць, що перебувають у центрі образу світу росіян, українців, білорусів і болгар, тобто утворюють ядро мовної свідомості. Найчастотнішими реакціями українців стали лексичні одиниці *життя, людина, радість, друг, добре, дім, любов, щастя, спокій*. Саме ці лексеми формують ядро української мовної свідомості, перебувають у центрі образу світу українців. У сучасній українській мовній картині світу *людина* співвідноситься з такими типовими когнітивними ознаками: *розумна, добра, гарна, чесна, тварина, істота, життя, звір, особистість, розум* [Уфимцева 2000]. На противагу ключовому для більшості слов'янських образів світу культурному концепту *людина* „типовими фрагментами китайського образу світу стали *сім'я, робота, дружба (друг), здоров'я і хобі*, а типовими / схвальними вчинками у ньому – *вчитися, жити, працювати, насолоджуватися (грати) і думати*” [Сорокин, Цзян Ямин 2000: 7].

У сучасному мовознавстві, зокрема у лінгвокультурології, єдине і недискретне загальнонаукове поняття картини світу розділяють на мовну і концептуальну картини світу, які розглядають в межах національних лінгвокультур. Концептуальну картину світу (концептуальну систему, концептосферу) визначають як сукупність концептів, що сформована і упорядкована на підставі людського пізнання світу, наголошуючи на тому, що засобом доступу до єдиної інформаційної бази людини є мовні знаки, а тому концептуальна картина світу є ширшою і багатшою за мовну картину світу. Мисленнєві образи, які репрезентують структуровані знання, формуються на підставі концептуалізації інформації про світ, що здійснюється різними типами свідомості: міфопоетичною, наївною, науковою, а тому міфологічну, наївну та наукову картини світу можна вважати різновидами концептуальної. Залежно від мети дослідження зазвичай зосереджуються на реконструкції міфологічної або наївної картин світу, з'ясовуючи їхню специфіку у зіставленні з науковою.

Суттєвою особливістю наукової картини світу (відмінної від міфологічної і наївної) є орієнтація на *об'єктивне* пізнання природи,

суспільства і мислення, систематизація результатів пізнавального досвіду та формування закономірностей розвитку світу. Наука не претендує на опис життєвого досвіду людини і суб'єктивне витлумачення результатів спостереження. Хоча в ідеалі науку і сприймають як єдине ціле, однак з огляду на зв'язок з практичною діяльністю людини поділяють на окремі галузі – залежно від предмета та методів дослідження.

Серед кількох підходів до наукової картини світу (як до розділу філософського знання, специфічної складової наукового світогляду, форми систематизації наукового знання, дослідницької програми) у межах теорії картини світу найдоцільнішим, з погляду О. Корнілова, є визначення наукової картини світу як „сукупності наукових знань про світ, виробленої всіма конкретними науками на певному етапі розвитку людського суспільства” [Корнілов 2003: 9]. Дослідник конкретизує, що „мова науки зазвичай аналізується не у плані з'ясування її концептуального статусу, а в плані прикладного опису окремих термінологій” [Корнілов 2003: 5].

К. Яковлева зауважує, що одним із перших питань щодо розрізнення наукової і наївної картин світу порушив Л.Щерба. Відомим є його розмірковування про принципову відмінність поняття „пряма лінія” в геометрії („найкоротша відстань між двома точками”) і в мові („лінія, що не ухиляється ні праворуч, ні ліворуч, ні вверх, ні вниз”) [Яковлева 1994: 10]. Проблема наївної інтерпретації реалій зумовила виокремлення у наївній картині світу наївної геометрії, наївної фізики, наївної етики й психології тощо. Проте водночас простежується і досить стійка тенденція щодо тлумачення мовних одиниць на позначення таких категорій, як „час”, „простір”, „знання”, „сприйняття”, з опорою на систему відповідних наукових понять, що можна пояснити набуттям зазначеними та багатьма іншими термінами статусу загальноживаних слів. Дослідниця цілком слушно наголошує, що в моделі світу сучасної людини межа між наивною і науковою картинами стала менш відчутною [Яковлева 1994: 10].

Одне з центральних місць в описі наївної картини світу посідає уявлення про локалізацію відчуттів у людському тілі. Картина світу, у

якій внутрішнє життя людини переважно локалізоване в голові (розум, інтелект) і в серці (почуття й емоції), не є універсальною. На підставі спостереження за локалізацією відчуттів у африканській наївній картині світу та (як наслідку) виокремлення двох порівняно екзотичних для європейців органів (печінки і носа) В. Плунгян робить висновок, що „відмінність між конкретними мовами полягає в тому, як саме розподіляються відчуття на наївній „анатомічній карті” людини” [Плунгян 2003: 359].

Серед найфундаментальніших характеристик культури визначають етичні цінності, які слугують орієнтирами поведінки мовної особистості. Заповіді наївної етики найчастіше вербалізуються у формі прислів'їв, а порушення етичних та утилітарних норм, що підлягає осуду в певному суспільстві, втілюється у розлогу систему пейоративів. Так, наприклад, на підставі перефразування російських прислів'їв В. Карасик вичленував близько 200 норм поведінки, аналоги яких простежуємо і в українській лінгвокультурі (*На чужому горі щастя не збудуєш* „не можна завдавати шкоди своїм”; *Хліб-сіль їж, а правду ріж* „потрібно бути чесним”; *За малим поженешся – велике загубиш* „варто надавати перевагу реальним здобуткам”). Водночас вчений зазначив, що наявність у мові слів з пейоративним значенням (на кшталт *хитрун, зрадник, нахаба, лежень, підлабузник* тощо) є ознакою притаманних певному суспільству людських недоліків [Карасик 2002: 22–27].

У сучасних дослідженнях перевага надається „наївному” погляду на світ, тобто концептуалізації дійсності наївною – відмінною від наукової – свідомістю. Проте не завжди можна чітко розмежувати спосіб сприйняття і розуміння світу, виражений конкретними мовними одиницями. Наприклад, орієнтаційна когнітивна метафора ЗДОРОВ'Я / ЩАСТЯ / УСПІХ – це ВЕРХ у західній культурі зводиться і до міфологічної бінарної опозиції „верх / низ”, і водночас ілюструє універсальну здатність людського мислення оперувати протиставленнями. Отже, проблему співвідношення структуралістської ідеї про бінарні опозиції та методології когнітивної семантики, як справедливо наголошує О. Левченко, варто розглядати у межах концепції

дослідника, який послуговується системою бінарних опозицій [Левченко 2005: 70–78]. Більшість „мертвих”, антропоморфних за своїм походженням метафор, які вербалізують „наївний” (міфологічний) погляд на світобудову, паралельно функціонують і в науковій картині світу. Наприклад, ідіоми *сонце сходить (заходить, сідає)* у науковій (геліоцентричній) картині світу набули статусу термінів.

Отже, незважаючи на відмінне сприйняття ключових понять теорії картини світу у різних наукових концепціях, послідовність і точність у використанні метамови не можна недооцінювати. Термінологічні доміанти визначаються методологічною основою дослідження та спрямовують пошуки дослідників у правильне русло, а тому особливої значущості набуває врахування наукової парадигми.

Поняття „картина світу”, яке корелює з емпіричним досвідом етносу (й окремого індивіда) і залежить від історично сформованого способу пізнання, слід відрізнити від „моделі світу” як певної ідеалізованої схеми, конструкту, що осмислюється в межах структурної парадигми, тобто поняття „модель” і „картина” розмежовуються, насамперед, за ознаками „схематичність – змістовність”, „універсальність – конкретність”. Суттєвими ознаками „картини світу” є розвиток і змінність.

Культурним осереддям, ядром національної мовної картини світу є національний образ світу, що базується на ціннісних пріоритетах, образній системі та соціальних стереотипах. Образ світу залишається відносно стабільним і незмінним та впливає на концептуалізацію культурного досвіду соціуму відповідно до результатів пізнання дійсності, притаманних різним формам суспільної свідомості: міфологічної, наївної та наукової. Мовна картина світу, яка створюється переважно номінативними засобами (лексемами, стійкими номінаціями, фразеологізмами), що фіксують членування і класифікацію об’єктів національної дійсності, є лише вербалізованою частиною концептосфери як сукупності мисленнєвих образів, які репрезентують структуровані знання етносу, його інформаційну базу.

Література

- Алефиренко 2010** – Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М.: Флинта, 2010. – 288 с.
- Витгенштейн 2005** – Tractatus logico-philosophicus (с параллельными комментариями В. Руднева) // Витгенштейн Л. Избранные работы / Пер. с нем. и англ. В. Руднева / Л. Витгенштейн. – М.: Изд. дом „Территория будущего”, 2005. – С. 14–228.
- Залевская 2000** – Национально-культурная специфика картины мира и различные подходы к её исследованию: [Электронный ресурс] // Языковое сознание и образ мира: Сб. научных статей / Отв. ред. Н. В. Уфимцева / А. А. Залевская, 2000. Режим доступа: http://www.iling-ran.ru/library/psylingva/sborniki/Book2000/html_204/1-5.html
- Карасик 2002** – Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
- Корнилов 2003** – Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
- Левченко 2005** – Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія / О. П. Левченко. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.
- Плунгян 2003** – К описанию африканской наивной картины мира (локализация ощущений и понимание в языке догон) // Логический анализ языка. Избранное. 1988 – 1995 / Редколлегия: Н. Д. Арутюнова, Н. Ф. Спиридонова / В. А. Плунгян. – М.: Индрик, 2003. – С. 358–364.
- Попова, Стернин 2007** – Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007 – 314 с.
- Радченко 1993** – Лингвофилософский неоромантизм Й. Л. Вайсгерберга / О. А. Радченко // Вопросы языкознания. – 1993. – № 2. – С. 107–114.
- Сорокин, Цзян Ямин 2000** – Составляющие образа мира: современные русские и китайцы // Язык. Сознание. Коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов / Ю. А. Сорокин, Цзян Ямин (КНР). – М.: Диалог – МГУ, 2000. – Вып. 11. – С. 5–8.
- Уфимцева 2000** – Языковое сознание и образ мира славян: [Электронный ресурс] // Языковое сознание и образ мира: Сб. научных статей / Отв. ред. Н. В. Уфимцева / Н. В. Уфимцева, 2000. Режим доступа: http://www.iling-ran.ru/library/psylingva/sborniki/Book2000/html_204/4-2.html
- Цивьян 2006** – Модель мира и ее лингвистические основы / Т. В. Цивьян. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с.
- Яковлева 1994** – Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия) / Е. С. Яковлева. – М.: Гнозис, 1994. – 344 с.

Саєвич І. Г. Теорія картини світу: ключові поняття

У статті з'ясовується обсяг ключових понять теорії картини світу: „картина світу”, „модель світу”, „образ світу”. Розглядається

характер кореляції між різними типами картини світу: міфологічною і науковою, наївною і науковою, мовною і концептуальною. Наголошується на важливості врахування наукової парадигми та методологічної основи дослідження при визначенні термінологічних домінант: „модель світу” у структуралістських дослідженнях або „образ світу” при культурологічному підході до мовних явищ. Зазначається, що спосіб концептуалізації світу (наївною чи науковою свідомістю), виражений у мовній картині світу, не завжди чітко розмежовується.

Ключові слова: картина світу, модель світу, образ світу, мовна картина світу, наївна картина світу, міфологічна картина світу, концептуальна картина світу.

Саевич И. Г. Теория картины мира: ключевые понятия.

В статье определяется объем ключевых понятий теории картины мира: „картина мира”, „модель мира”, „образ мира”. Рассматривается характер корреляции между разными типами картины мира: мифологической и научной, наивной и научной, языковой и концептуальной. Акцентируется внимание на важности учёта научной парадигмы и методологической основы исследования при определении терминологических доминант: „модель мира” в структуралистских исследованиях и „образ мира” при культурологическом подходе к языковым явлениям. Отмечается, что способ концептуализации мира (наивным или научным сознанием), выраженный в языковой картине мира, не всегда чётко разграничивается.

Ключевые слова: картина мира, модель мира, образ мира, языковая картина мира, наивная картина мира, мифологическая картина мира, концептуальная картина мира.

Saievych I. G. The theory of a picture of the world: key concepts.

In the article the volume of key concepts of theory of the world picture turns out: the „world picture”, „model of the world”, „world offenses”. Attention is paid to character of correlation between the different types of the world picture: mythological and scientific, naive and scientific, language and conceptual. The attention on importance of the account of a scientific

paradigm and a methodological basis of research at definition of terminological dominants is focused: „world model” in structuralist researches and „image of the world” at the culturological approach to the language phenomena. It is noticed that the way of the conceptualization of the world (with naive or scientific consciousness), expressed in a language picture of the world, is differentiated not always accurately.

Keywords: *the world picture, model of the world, image of the world, language picture of the world, naive picture of the world, mythological picture of the world, conceptual picture of the world.*